

DIDELĖS ŽALOS DARYMAS VALSTYBEI, TARPTAUTINEI VIEŠAJAI ORGANIZACIJAI, JURIDINIAM ARBA FIZINIAM ASMENIUI KAIP PIKTNAUDŽIAVIMO SUDĖTIES POŽYMIS**Tomas Girdenis ***

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas tomasgirdenis@gmail.com*

Pateikta 2006 m. birželio 1 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 15 d.

Santrauka. Straipsnyje analizuojamas didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties (BK 228 str.) padarinių požymis. Didelę žalą, kaip piktnaudžiavimo sudėties padarinių požymį, apibūdina subjektai, kuriems gali būti padaroma žala, žalos pobūdis ir dydis. Straipsnyje pateikiamos valstybės, tarptautinės viešosios organizacijos, juridinio arba fizinio asmens sampratos, kritikuojamas subjektų, kuriems gali būti padaryta žala, išskyrimo būtinumas bei tikslingumas, pateikiamas pasiūlymas dėl piktnaudžiavimo normos tobulinimo. Remiantis ir įvairių autorių nuomone, ir Lietuvos teismų praktika, straipsnyje analizuojamas žalos pobūdis, formuluojami kriterijai, kai žala, padaryta piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi arba viršijant įgaliojimus, laikoma didele ir užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Taip pat atskleidžiamas piktnaudžiavimo nusikaltimo ir kitų teisės pažeidimų, susijusių su piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimu, santykis.

Pagrindinės sąvokos: piktnaudžiavimas, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, įgaliojimų viršijimas, didelė žala.

ĮVADAS

Pirmiausia reikia pasakyti, kad piktnaudžiavimas (BK 228 str.) yra pagrindinė ir būdingiausia Baudžiamojo kodekso XXXIII skyriaus, skirto nusikaltimams ir baudžiamiesiems nusižengimams valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams, norma. Remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM 2005 metų statistika, net 64 proc. (356 veikos iš 551) visų užregistruotų veikų, nukreiptų prieš valstybės tarnybą ir viešuosius interesus, sudarė piktnaudžiavimas (BK 228 str.) [1]. Taigi piktnaudžiavimo nusikaltimas yra gana dažnas reiškinys Lietuvos teismų praktikoje. Naujų mokslinių studijų, susijusių su piktnaudžiavimo norma, praktiškai nėra. Reikia paminėti tai, kad piktnaudžiavimo normoje įtvirtinti nusikalstamos veikos sudėties požymiai yra abstraktūs ir kelia nemažai neaiškumų, palieka daug laisvės teismų

praktikai. Šis straipsnis naudingas ir teoriniu, ir praktiniu požiūriu. Tyrimo tikslas – atskleisti didelės žalos darymo valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui, kaip piktnaudžiavimo padarinių požymio, prasmę. Remiamasi Lietuvos ir Rusijos baudžiamosios teisės specialistų nuomonėmis, analizuojama Lietuvos teismų praktika ir Lietuvos Respublikos įstatymai, glaudžiai susiję su piktnaudžiavimo nusikaltimu. Taikomi loginis, sisteminis, lyginamasis, dokumentų analizės ir kiti mokslinio tyrimo metodai.

BENDRA PIKTNAUDŽIAVIMO PADARINIŲ CHARAKTERISTIKA

Kaip būtina objektyvųjį piktnaudžiavimo nusikaltimo požymį įstatymo leidėjas įtvirtino padarinius. Taigi piktnaudžiavimo nusikaltimo sudėtis yra materiali, o padariniai apibūdinti taip: „jeigu dėl to didelės žalos patyrė valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis arba fizinis asmuo“. Nusikaltimas yra baigtas tik tada,

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros lektorius, teisės mokslų magistras.

kai faktiškai atsiranda nusikaltimo padariniai. Be to, būtinas ir priežastinis piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimo ir didelės žalos ryšys. Didelės žalos darymą valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo padarinių požymį apibūdina trys elementai:

- 1) subjektai, kuriems gali būti padaryta žala,
- 2) žalos pobūdis,
- 3) žalos dydis.

VALSTYBĖS, TARPTAUTINĖS VIEŠOSIOS ORGANIZACIJOS, JURIDINIO ARBA FIZINIO ASMENS SAMPRATOS

Prieš pradėdant nagrinėti didelės žalos sampratą, būtina apibrėžti subjektus, kuriems ji gali būti padaryta. Tai valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis arba fizinis asmuo.

Valstybė šioje normoje turi būti suprantama plačiausia prasme. Ši sąvoka turi būti aiškinama plečiamai. Žala gali pasireikšti ir valstybei, ir savivaldybei, ir jos institucijoms. Autoriaus nuomone, bet kokia žala, pasireiškianti srityje, kurioje valstybė atitinkamai suinteresuota, turėtų būti pripažįstama kaip žala valstybei (pavyzdžiui, žala valstybės aplinkai: čia nėra tiesioginio nukentėjusiojo, bet būtent čia nukenčia valstybės interesus, todėl turėtų būti pripažįstama, kad žala padaryta valstybei).

Kita kategorija – tai „tarptautinė viešoji organizacija“. Taikyti tarptautinės viešosios organizacijos sampratą yra problemiška. Kyla klausimas, kaip ją suprasti – ar tik kaip „tarptautinę organizaciją“, ar ir kaip „tarptautinę nevyriausybinę organizaciją“? Remiantis L. Pakštaičio nuomone, tarptautine viešąja organizacija laikoma tik „tarptautinė organizacija“ [2, p. 137]. „Tarptautinė (tarpyriausybinė) organizacija – tai valstybių susivienijimas, įsteigtas tarptautine sutartimi tam tikriems tikslams siekti, turintis nuolatinių institucijų sistemą, tarptautinės teisės subjekto statusą, sukurtas ir veikiantis pagal tarptautinę teisę“ [3, p. 43]. Analizuojant šią problemą vis dėlto reikia sutikti su L. Pakštaičio nuomone ir konstatuoti, kad tarptautinė nevyriausybinė organizacija gali patirti žalą tik kaip juridinis asmuo.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.33 straipsnio 1 dalimi, „juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme“.

Fizinis asmuo yra žmogus nuo gimimo iki mirties momento.

Autoriaus nuomone, tokia piktnaudžiavimo padarinių konstrukcija yra netinkama ir ydinga. Kazuistinis subjektų, kuriems gali būti padaryta žala, išvardijimas yra netikslus, sukelia teisinio neaiškumo ir visiškai nereikalingas. Tai kelia grėsmę, kad tam tikrais atvejais žala bus padaroma subjektams, neįtrauktiems į šį baigtinį sąrašą, ir tai neužtrauks baudžiamosios atsakomybės tokiais atvejais, kai piktnaudžiavimo žala bus akivaizdi. Be to, atsiranda neaiškumų: ar savivaldybė ir valstybė yra tapačios sąvokos? Ar tarptautinė viešoji organizacija

ir tarptautinė tarpyriausybinė organizacija yra tapačios sąvokos? Ar tuo atveju, jei žala padaroma užsienio valstybės institucijai, piktnaudžiavimo norma netaikoma? Kaip vertinti tokius atvejus, kai žala padaroma aplinkai, teritorijoje, kuri niekam nepriklauso (pavyzdžiui, neutraliuose vandenyse)? Autoriaus giliu įsitikinimu, padariniai turėtų būti įvardyti atsisakant kazuistinio principo, o piktnaudžiavimo norma turėtų skambėti taip:

„Valstybės tarnautojas ir jam prilygintas asmuo, piktnaudžiauęs tarnybine padėtimi arba viršijęs įgaliojimus, jeigu dėl to buvo padaryta didelė žala, baudžiamas...“

ŽALOS VALSTYBEI, TARPTAUTINEI VIEŠAJAI ORGANIZACIJAI, JURIDINIAM ARBA FIZINIAM ASMENIUI POBŪDIS

Įstatymų leidėjas, į nusikaltimo sudėtį įtraukdamas didelės žalos požymį, visai neįtvirtino jokių aiškių kriterijų, kurie apibūdintų didelės žalos reikšmę. Neigiami piktnaudžiavimo nusikaltimo padariniai gali pasireikšti įvairiose valstybės tarnautojo arba jam prilyginto asmens veiklos srityse, todėl jie gali būti įvairūs, ir pateikti jų baigtinį sąrašą įstatyme yra neįmanoma ir netikslinga. Taigi vienas iš „didelę žalą“ BK 228 straipsnio prasme apibūdinančių elementų – tai žalos pobūdis.

Piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi arba viršijant įgaliojimus, žala gali pasireikšti įvairiomis formomis ir gali būti įvairių rūšių. Ji gali būti turtinė, neturtinė ir fizinė [4; 5].

Galima sakyti, kad visi autoriai teigia, jog turtinė žala gali pasireikšti kaip tiesioginis turto praradimas ir kaip negauta nauda. Analizuojant turtinės žalos sampratą, reikėtų sutikti su O. Fedosiuku ir E. Sinkevičiumi, teigiančiais, kad baudžiamajoje teisėje turi būti vartojama ekonominė turto samprata. Jie teigia, kad „palaiškant ekonominius santykius, realią kainą turi ne vien daiktai, teisės ir prievolės, bet ir toks „turtas“ kaip prekybos vieta, gaminamos prekės paklausa, aukšta įmonės darbuotojų ir vadovų kvalifikacija, darbo organizavimas, konkurencingumas, pozicija rinkoje, gera reputacija visuomenėje ir daug kitų veiksnių“ [6, p. 57]. Dėl to vartojama ekonominė turto samprata. „Turtas – tai pinigais įkainojamų materialijų ir nematerialijų vertybių visuma, taip pat galimas gauti pelnas“ [6, p. 55]. Pasielkus ekonominę turto sampratą, vis dėlto negalima peržengti ribos, kai gaunama nauda ir pažeistas interesas yra pernelyg abstraktūs, kad būtų galima tai įvertinti pinigais.

Baudžiamosios teisės teorijoje kai kurie autoriai, tokie kaip A. Svetlovas ir B. Zdravomyslovas, kaip atskirą turtinės žalos rūšį išskyrė svetimo (įmonės, įstaigos, organizacijos) turto „pasiskolinimą“. Jie teigia, kad tada žala pasireiškia tuo, kad subjektas, iš kurio „pasiskolinamos“ lėšos, yra suinteresuotas, kad tos lėšos dalyvautų jų apyvartoje, todėl jie ir patiria turtinę žalą [7, p. 147; 8, p. 67]. Nepaisant to, kad tai tikrai gali būti pripažinta kaip padaryta turtinė žala, autoriaus nuomone, išskirti, tokią turtinės žalos formą netikslinga, nes tokio pobūdžio žala turėtų būti vertinama kaip turtinės

naudos negavimas. Lėšos, kurios yra laikinai išimamos iš teisėto savininko apyvartos, negali būti vėl investuojamos siekiant pelno.

Kaip dar vieną turčinės žalos formą B. Zdravomyslovas išskyrė tokius atvejus, kai tarnautojas padaro turčinę žalą nepranešdamas arba slėpdamas apie ne dėl jo kaltės arba dėl neatsargumo prarastą įmonės, įstaigos arba organizacijos turtą [8, p. 67]. Šiuo požiūriu reikėtų sutikti su B. Zdravomyslovu, tik derėtų truputį papildyti jo mintis. Tokiu atveju asmuo gali padaryti žalos turčiniams įmonės, įstaigos arba organizacijos interesams, nes nepranešdamas apie prarastą turtą (atsiradusį prekių trūkumą, vagystę ir t. t.) jis atima iš turto savininko galimybę imtis priemonių šį turtą susigrąžinti ir taip netiesiogiai prisideda prie turčinės žalos. Kaip realią žalą šiuos atvejus galima vertinti tik tada, kai yra nenuginčijamas priežastinis nepranešimo apie nekaltai arba neatšargiai prarastą turtą ir galimybės šią turtą susigrąžinti sumažinimo arba panaikinimo ryšys. Tai reiškia, kad būtina nustatyti, kokios konkrečios galimybės susigrąžinti turtą buvo prarastos.

Taigi turčinė žala, padaroma piktnaudžiaujant, gali pasireikšti įvairiais būdais: ir turimo aktyvo sumažinimu (lėšų iššvaistymas, turto pasisavinimas, turto sunaikinimas arba sugadinimas, nepagrįstai išduotos paskolos neatgavimas ir t. t.), ir pasyvo padidininimu (paskolos paėmimas juridinio asmens vardu savo reikmėms ir t. t.), ir negautomis pajamomis¹ (lėšos tyčia neinvestuojamos, paskola suteikiama be palūkanų ir t. t.), ir nepranešant apie nekaltai arba neatšargiai prarastą turtą.

Fizinė žala siejama su poveikiu žmogaus organizmui. Ji gali pasireikšti įvairaus lygio sveikatos sutrikdymais ir net gyvybės atėmimu.

Neturčinė žala gali būti įvairaus pobūdžio – moralinė, organizacinė, politinė ir pan. Neturčinė žala gali pasireikšti: a) „valstybės prestižo, autoriteto menkinimu tarptautinėje arenoje ar šalies vidaus gyvenime“ [9, p. 160], pasitikėjimo valstybės institucijomis arba jų pareigūnais mažinimu, netgi didėjančiu teisiniu nihilizmu; b) „valstybės aparato, jo institucijų, įstaigų, organizacijų normalios veiklos dezorganizavimu (pavyzdžiui, nuslepami nuo įskaitos sunkūs nusikaltimai ar nesudaromos reikiamos prielaidos ir sąlygos išaiškinti šiuos nusikaltimus)“ [9, p. 160], juridinių asmenų veiklos dezorganizavimu (tai gali būti susiję su neteisėtu kišimusi į juridinio asmens veiklą, jo vykdomos teisėtos veiklos uždraudimas ar trukdymas jai ir t. t.); c) „piliečių konstitucinių laisvių ir teisių (asmens, žmogaus privataus gyvenimo, nuosavybės, būsto neliečiamumo, laisvės reikšti įsitikinimus, minties, tikėjimo ir sąžinės laisvės, teisės tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauti šalies valdyme, rinkimų ir kt.) esminiu pažeidimu ir t. t.“ [9, p. 160]. Kartais žala gali neapsiriboti tos vienos įmonės, įstaigos arba organizacijos prestižo bei pasitikėjimo jų veikla mažėjimu. Ji gali pasireikšti ir kaip visos tos rūšies įmonių, įstaigų arba organizacijų veiklos pasitikėjimo mažini-

mas. Pavyzdžiui, labdaros organizacijos direktorė, piktnaudžiaudama savo tarnybine padėtimi, pasisavina labdarai skirtas lėšas ir taip sumažina pasitikėjimą ne tik šios labdaros organizacijos veikla, bet ir visų labdaros organizacijų veikla.

Taigi žalos pobūdis gali būti labai įvairus ir įstatymo leidėjo nėra tiksliai apibrėžtas. Žala gali būti skirstoma į turčinę, neturčinę ir fizinę. Esminis piktnaudžiavimo padarinių elementas yra tas, kad padarytoji žala turi būti vertinama kaip didelė.

DIDELĖ ŽALA KAIP VERTINAMASIS KRITERIJUS

Taigi „didelė žala“ yra vertinamoji kategorija ir jos įvertinimas paliktas teismo nuožiūrai. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuostata, „visiškos interpretavimo laisvės, kurios nevaržytų sukaupia teismų praktika, nėra. Galimybė pritaikyti tokių požymių nukrypstant nuo susiklosčiusio praktinio traktavimo įmanoma tik apžvelgus baudžiamosiose bylose sukaupytą patirtį ir išdėsius motyvus“ [10]. Teismas kiekvienoje byloje turi įvertinti konkrečios žalos pasireiškimo formą ir jos dydį, nuspręsti, ar ši žala yra didelė, ar užtraukia baudžiamąją atsakomybę, ar ji yra nežymi ir verta tik administracinės arba drausminės atsakomybės.

Aiškių kriterijų nėra, tačiau kai kurie autoriai yra suformulavę keletą jų. B. Volženkinas teigia, kad žalą vertinant kaip didelę reikia atsižvelgti į šiuos kriterijus: į neigiamos įtakos įmonės, įstaigos arba organizacijos veiklai laipsnį, į patirtos turčinės žalos pobūdį ir dydį, nukentėjusiųjų skaičių, į patirtos materialinės, moralinės arba fizinės žalos sunkumą [11, p. 298]. Tokie autoriai kaip G. Borzenkova ir V. Komisarova prie minėtų kriterijų priskiria ir pažeistų teisių ir interesų socialinę vertę [12, p. 140]. L. Gauchmanas ir L. Kolodkinas išskiria dar keletą kriterijų. Jie mano, kad vertinant, ar dėl piktnaudžiavimo padaryta žala yra didelė, reikia atsižvelgti ir į nukentėjusiojo turčinę padėtį, į tai, kaip pats nukentėjusysis vertina jam padarytą žalą. Pasak jų, vertinant žalą, padarytą teisėms ir interesams, reikia atsižvelgti į atsakomybės dydį ir rūšį, kuri numatyta už šių įstatymo saugomų vertybių pažeidimą [13, p. 533]. Su visais jais reikėtų sutikti ir pripažinti, kad žalos dydžio vertinimas yra individualus, kiekvienu konkrečiu atveju žalos dydžio vertinimo kriterijų visuma gali nulemti, kad veika arba bus pripažinta nusikaltimu, arba ne.

Be šių baudžiamosios teisės teorijos mokslininkų suformuluotų žalos dydžio nustatymo kriterijų, būtina atsižvelgti ir į Lietuvos teismų praktikoje suformuluotus kriterijus, nustatančius, kada padaryta žala turėtų būti vertinama kaip didelė ir užtraukti baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą.

Reikėtų pasakyti, kad Lietuvos teismų praktikoje kaip itin svarbi vertybė saugomi valstybės autoritetas ir prestižas. Tai reiškia, kad kai piktnaudžiauja valstybės tarnautojas, dažniausiai jis savo veiksmais menkina ir valstybės arba jos institucijos autoritetą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pareiškęs, kad „valstybės institucijos normalaus darbo trukdymas, jos autoriteto menki-

¹ Negautos pajamos – tai negautas pelnas, kurį asmuo būtų gavęs normaliomis civilinės apyvartos sąlygomis, jei jo teisės nebūtų buvusios pažeistos.

rimas vertintinas kaip didelė žala valstybės interesams“ [14], „[...] nusikaltimais valstybės tarnybai visada valstybės interesams padaroma žala, pasireiškianti valstybės aparato prestižo menkinimu“ [15]. Valstybės aparato prestižo menkinimas gali pasireikšti įvairiais būdais. Valstybės autoritetas visada nukenčia, kai valstybės tarnautojas piktnaudžiaudamas padaro nusikalstamą veiką, uždraustą Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse.

„A. G., dirbdamas Klaipėdos transporto policijos komisariato kriminalinės policijos vyr. inspektoriumi, tyčia, pasinaudodamas savo tarnybine padėtimi priešingais tarnybai interesais, savanaudiškais tikslais, siekdamas pasipelnyti, 2001 m. balandžio mėnesį, tarnybos metu gautą informaciją apie į Klaipėdos geležinkelio stotį atgabenus krovinius, jų gabavimo būdą, krovinių apsaugai skiriamas pajėgas ir jų išdėstymą, panaudojo nusikaltimui organizuoti ir padaryti, t. y. suorganizavo iš Kazachstano per Lietuvos Respubliką gabamamų ferolydinių (metalo) vagystę.

Tokiu būdu A.G. piktnaudžiavo tarnybine padėtimi savanaudiškais tikslais, t. y. siekdamas turtinės naudos, nevykdydamas savo tiesioginių pareigų ir bendrininkaudamas darant nusikalstamą veiką diskreditavo policijos pareigūno vardą, sumenkino teisėsaugos institucijos – policijos prestižą, taip padarydamas didelę žalą valstybei“ [16].

Be to, itin dažnai piktnaudžiuojama tarnybine padėtimi tyčia nesiimant veiksmų, kurių valstybės tarnautojas privalėjo imtis, taip neužkirsdamas kelio daromai nusikalstamai veikai arba kitokiam teisės pažeidimui, taip pat nesiimdamas būtinų priemonių nusikalstamai veikai arba teisės pažeidimui išaiškinti, aktyviai bandydamas juos nusišalinti. Nesant bendrininkavimo darant nusikalstamą veiką požymių, tokie veiksmai vertintini kaip didelė žala valstybės autoritetui ir kaip valstybinės institucijos darbo dezorganizavimas.

„V.G. nuteistas už tai, kad būdamas Kupiškio rajono policijos komisariato vadovu, piktnaudžiavo tarnybine padėtimi asmeniniais tikslais, t. y. jis, žinodamas apie savo sūnėno M.G. ir V. L. padarytą nusikaltimą (vagystę, įsibraunant į J.R. gyvenamąjį namą), savo veiksmais siekė padėti šiems asmenims išvengti baudžiamosios atsakomybės. V.G., pareikalavęs ir gavęs iš pareigūnų R.K. ir E.S., tiriančių paminėtą nusikaltimą, medžiagą, neužregistravo ir nepasirūpino, kad būtų nusikaltimas užregistruotas, nepavedė pareigūnams jo tirti. Tokiais veiksmais jis piktnaudžiavo tarnybine padėtimi asmeniniais tikslais ir diskreditavo valstybinę instituciją ir valstybės interesams padarė didelę žalą“ [17].

Teismas teisingai įvertino, kad iš anksto nepažadėtas nusikalstamos veikos slėpimas vertintinas kaip piktnaudžiavimas tarnyba, padaręs didelę žalą valstybės interesams. Be to, toje pačioje byloje teismas teigė, kad ir administracinio teisės pažeidimo slėpimas vertintinas kaip didelė žala valstybės interesams:

„Tas pats V.G. buvo taip pat nuteistas už tai, kad gavęs iš Kupiškio rajono policijos komisariato savivaldybių policijos komisaro inspektorius V.Ž. medžiagą dėl 1996 m. padarytų „Tauro“ banko Kupiškio skyriaus valiutos keitykloje kasos darbo taisyklių ir operacijų užsienio valiuta tvarkos pažeidimų, o taip pat gavęs iš šio rajono komisariato Ekonominių nusikaltimų tyrimo tarnybos jaunesniojo inspektorius V.G. paminus iš paminėtos keityklos kasininko–buhalterio B.L. pinigų, žinodamas, kad dalis pinigų priklauso B.G., savanaudiškais tikslais siekė padėti B.L. išvengti administracinės atsakomybės, o B.G. atgauti pinigus. Tokie veiksmai taip pat buvo

įvertinti kaip valstybės institucijos prestižo menkinimas ir kaip didelė žala valstybės interesams“ [17].

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės tarnyba skirta tarnauti žmonėms, bet koks valstybės tarnautojo piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba savo įgaliojimų viršijimas, pasireiškiantis nepagrįstu žmogaus teisių arba laisvių suvaržymu, yra didelė žala ne tik tam asmeniui, bet ir valstybės tarnybos autoritetui.

„G. G. nuteistas už tai, kad jis, būdamas valstybės tarnautoju, t. y. dirbdamas Kauno miesto Vyriausiojo policijos komisariato Kriminalinės policijos ENTT Ekonominių nusikaltimų tyrimo skyriaus inspektoriumi, tarnybos metu, žinodamas, kad 2002 m. gegužės 23 d. 10 val., kad turi vykti likviduojamos AB „Kauno elektra“ parduodamo turto, tame tarpe ir fekalinųjų nuotekų siurblinės pardavimo varžytinės ir žinodamas, kad tose varžytinėse dalyvauja ir dėl parduodamos fekalinės nuotekų siurblinės varžosi jo uošvis J.B. ir UAB „Selvita“, atstovaujama direktoriaus A.J. ir jo pavaduotojo V.V., piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi ir viršydamas jam suteiktus įgaliojimus, 2002 m. gegužės 23 d. apie 10 val. atvyko į AB „Kauno elektra“, kur turėjo vykti varžytinės ir neturėdamas jokie teisinio pagrindo, neteisėtai sulaukė ir pristatė į Kauno m. VPK, Kaune Vytauto pr. 91, UAB „Selvita“ direktorių A.J. ir jo pavaduotoją V.V., taip sutrukdydamas jiems dalyvauti AB „Kauno elektra“ parduodamo turto varžytinėse.

Tokie veiksmai buvo įvertinti kaip didelės žalos padarymas tiek UAB „Selvita“, tiek A.J. ir V.V., tiek ir valstybės autoritetui“ [5].

Reikia pasakyti, kad vertinant, ar valstybės tarnautojo piktnaudžiavimas yra nusikalstamas, t. y. nustatant žalos dydį, reikšmės turi ir valstybės tarnautojo „užimamų pareigų svarba“ [14]. Kuo aukštesnės užimamos pareigos, tuo didesnė žala padaroma valstybės autoritetui. Taip pat įtakos turi ir padarytos veikos tyčinės kaltės rūšis (tiesiogine tyčia padaryta veika visada padaro daugiau žalos valstybės autoritetui nei piktnaudžiavimas padarytas netiesiogine tyčia). Be to, būtina atsižvelgti į tai, kokio pobūdžio, kokiais teisės aktais ginami interesai pažeisti, kokia nusikalstamos veikos trukmė [10].

Vertinant turtinės žalos dydį, dabartiniame, t. y. 2000 m. Baudžiamajame kodekse nėra nustatytų aiškių ribų, nuo kada turtinė žala turi būti vertinama kaip didelė, tačiau manytina, kad vis dėlto reikėtų atsižvelgti į 1961 m. BK 290 straipsnio 4 dalyje įtvirtintą nuostatą, kad „didelė žala laikoma, kai turtinė žala valstybei ar kitiems asmenims viršija 250 minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio sumą“. Be to, taikant sisteminių Baudžiamojo kodekso aiškinimą reikia atsižvelgti ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 229 straipsnio „didelės žalos“ požymio aiškinimą. „Tie atvejai, kai turtiniai nuostoliai viršija 250 MGL dydžio sumą, teismų praktikoje paprastai pripažįstami didelė žala. Tačiau šis dydis negali būti laikomas formalia riba ar universalia priemone nustatant materialios žalos dydį“ [4].

Taigi vertinant, ar padaryta turtinė žala yra didelė, reikia orientuotis į šią sumą, tačiau kartu reikia atsižvelgiant ir į kitus vertinimo kriterijus, tokius kaip nukentėjusiųjų skaičius, nukentėjusiojo turtinė padėtis ir pan.

Vertinant fizinės arba kitokios žalos dydį, manyčiau, reikėtų sutikti su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateikta konsultacija, kurioje pasakyta, kad visais atvejais, kai asmens patirta žala sudaro Baudžia-

majame kodekse numatytos nusikaltimo arba baudžiamąjo nusižengimo sudėties požymi, tokia žala turėtų būti vertintina kaip didelė [18].

Apibendrinant galima pasakyti, kad atsižvelgiant į tai, jog piktnaudžiavimo nusikaltimas gali pasireikšti įvairiuose visuomeniniuose santykiuose, konkrečių visiems atvejams tinkančių didelės žalos vertinimo kriterijų pateikti neįmanoma. Kiekvienu atveju ši vertinimo teisė paliekama teismui, ir tokia praktika yra teisinga.

PIKTNAUDŽIAVIMO KAIP NUSIKALTIMO SANTYKIS SU DRAUSMINIU NUSIŽENGIMU IR ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMU

Nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams atribojimas turi didelę praktinę ir teorinę reikšmę, nes tarnybinis nusižengimas ir tarnybinis nusikaltimas išoriškai labai panašūs. A. Svetlovas, A. Sacharovas, kaip ir daugelis kitų autorių, mano, kad tarnybinis nusikaltimas nuo drausminio nusižengimo skiriasi savo didesniu visuomeninio pavojingumo laipsniu. Jie teigia, kad drausminis nusižengimas užtraukia būtent drausminę, o ne baudžiamąją atsakomybę dėl to, kad šiais veiksmais sukeliama padariniai yra nelabai reikšmingi, tad ir visuomeninis pavojingumas yra nedidelis ir nereikalauja taikyti baudžiamąsias represijas [7, p. 79–80]. Žinoma, nubrėžti aiškią ribą tarp drausminio nusižengimo ir baudžiamąjo nusikaltimo itin sunku.

Atsižvelgiant į tai, kad didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui yra būtinas objektyvusis požymis, tokio požymio nebuvimas yra vienintelis kriterijus, leidžiantis atriboti baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą nuo drausminės arba administracinės atsakomybės už panašaus pobūdžio veikas. Jeigu piktnaudžiuojama tarnybine padėtimi, jeigu viršijami įgaliojimai, tačiau šiais veiksmais nepadaroma žalos arba žala nėra vertintina kaip didelė, tokie veiksmas negali būti laikomi nusikaltimu. Už tokius veiksmus galima kitokios rūšies atsakomybė (drausminė, o kai kuriais atvejais ir administracinė), o baudžiamąja teisine prasme tokia veika nebaužiamama.

„A.B. buvo kaltinamas dėl to, kad būdamas valstybės pareigūnu kratos metu leido kratoje dalyvaujantiems asmenims surūkyti vieną cigarečių „West“ bloką. Lietuvos Aukščiausias teismas nagrinėdamas kasacinę bylą nustatė, kad „įvertinus konkrečias bylos aplinkybes: tai, kad kratos metu buvo surastas didelis kiekis cigarečių be banderolių, kad krata truko gana ilgą laiką, kad joje dalyvavo daug asmenų (ne tik pareigūnai, bet ir darbininkai, kviestiniai) – leidimas surūkyti vieną bloką (10 pakelių) cigarečių pripažintinas mažareikšme veika. Nustačius tik tokius kasatoriaus veiksmus, nėra pagrindo teigti [...], kad jais buvo padaryta didelė žala valstybės interesams – diskredituotas policijos pareigūno vardas ir kt.“ [19; 20].

Teismas šiuo atveju teisingai įvertino bylos aplinkybes, veikos padarinius ir ginamų interesų pažeidimo laipsnį kaip nežymų, tik reikia pabrėžti, kad tas faktas, jog veika nesukėlė didelės žalos valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui, negali būti vertinama kaip veikos mažareikšmiškumas. Reikia konstatuoti, kad nėra nusikaltimo sudė-

ties, nes veiką pripažinti mažareikšme galima tik tuo atveju, kai nusikaltimo sudėtis realizuojama visiškai.

Dažniausiai už piktnaudžiavimus, kuriais nepadaroma didelė žala, taikoma drausminė atsakomybė.

„A. R. buvo pareikštas papeikimas už tai, kad jis būdamas tardymo izoliatoriaus direktoriumi, pasinaudodamas tarnybine padėtimi, įpareigojo kelis nuteistuosius asmenis dirbti ūkio darbus A. R. naudai, t. y. prie apgriuvusio pastato valyti senas plytas, o po to jas nuvežti į A. R. priklausančią sodybą. Buvo konstatuota, kad „jo veikoje formaliai yra nusikaltimo, numatyto LR BK 285 str. 1 d. sudėties požymiai, tačiau A. R. veiksmai nėra pavojingi, todėl A. R. netrauktinas baudžiamojon atsakomybėn“ [21].

Manychiau, kad šiuo atveju pasielgta teisingai ir apsiribota tik drausmine atsakomybe, nes suimtaisiais darbui asmeniniais tikslais pasinaudota tik vieną kartą, darbai buvo trumpalaikiai ir nesunkūs, t. y. nesukėlė esminių nuteistųjų teisių pažeidimo.

Reikia pabrėžti, kad asmenims, dirbantiems valstybės tarnyboje,² už piktnaudžiavimą galima taikyti ir kitą atsakomybės formą: administracinę atsakomybę. Ji gali kilti dėl viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto. Remiantis Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 3 straipsniu, „viešųjų interesų viršenybei užtikrinti asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, privalo: 1) nešališkai, sąžiningai ir tinkamai atlikti tarnybines pareigas; 2) įstatymų nustatyta tvarka ir priemonėmis vengti interesų konflikto; 3) nesinaudoti pareigomis asmeninei naudai gauti; 4) priimdami sprendimus, vadovautis įstatymais ir visų asmenų lygybės principu; 5) nesinaudoti ir neleisti naudotis tarnybine ar kita su savo veikla susijusia informacija kitokia tvarka ir mastu, nei nustato įstatymai; 6) nesinaudoti ir neleisti naudotis jokia valstybės nuosavybe, taip pat ir valstybei nuomojama nuosavybe, kitokiai nei tarnybinei veiklai“ [22]. Iš esmės šių įstatyme numatytų reikalavimų nepaisoma piktnaudžiuojant tarnybine padėtimi. Tai atitiktų formalios veikos požymius, todėl kai dėl šių veiksmų neatsiranda sunkių padarinių (nepadaroma didelė žala), kyla ne baudžiamoji o administracinė atsakomybė. Tokios atsakomybės pagrindas yra ATPK 202–1 straipsnis, kuriame teigiama, kad „Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo draudžiančiųjų, įpareigojančių ar apribojančių nuostatų, išskyrus drausminio pobūdžio nuostatas, pažeidimas – užtraukia baudą nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų [...]“. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 3 straipsnyje yra įtvirtintos įpareigojančios normos, todėl jų pažeidimas užtraukia administracinę atsakomybę.³ Be to, būtina paminėti, kad administracinės atsakomybės taikymas asmenims, dirban-

² Jų sąvoka pateikiama 1997 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 1 straipsnyje.

³ Tokią išvadą galima daryti remiantis 2001 m. rugpjūčio 2 d. Vyriausiojo administracinio teismo nutartimi H.A.K. administracinėje byloje nr. 1280(11), kurioje teismas nustatė, kad Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 3 str. 1 d. 2 p. yra įtvirtinta įpareigojanti norma ir jos pažeidimas užtraukia administracinę atsakomybę pagal LR ATPK 202–1 str. [23].

tiems valstybės tarnyboje, taip pat turi išimčių. Remiantis LR ATPK 15 straipsnio 1 dalimi, „[...] policijos, vidaus reikalų tarnybų pareigūnai ir jiems prilyginti asmenys už administracinius teisės pažeidimus atsako pagal drausmės statutus, Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnai – pagal Specialiųjų tyrimų tarnybos statutą, o Valstybės saugumo departamento pareigūnai – pagal Valstybės saugumo departamento statutą,“ tad jie už Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo pažeidimus atsakys tik drausmine tvarka.

Baudžiamosios teisės teorijoje yra nuomonių, kad tarnybinio nusikaltimo ir drausminio nusižengimo atribojimo kriterijus yra ne tik padaryta didelė žala. A. Sacharovas ir I. Samoščenko teigia, kad, be didelės žalos kriterijaus, taikomas ir papildomas kriterijus – teisės pažeidimą padariusio subjekto asmenybė. Tai reiškia, kad vertinant, kas yra padaryta veika – ar drausminis nusižengimas, ar nusikaltimas, reikia atsižvelgti ir į kaltininko asmenybę, jo teigiamas savybes atliekant savo tarnybines pareigas. Šiuo klausimu reikėtų sutikti su M. Lysovu ir A. Svetlovu, kurie nesutinka su tokiu požiūriu. Jie teigia, kad negalima vertinti kaltininko asmenybės drausminį nusižengimą atribojant nuo tarnybinio nusikaltimo, nes kaltininko asmenybė nėra nusikaltimo sudėties požymis, ir savavališkai praplėsti normą [7, p. 85]. Kaltininko asmenybė nėra nusikalstamą veiką arba jos pavojingumą apibūdinantis požymis. Kaltininko asmenybė – tai požymis, kuris yra svarbus individualizuojant baudžiamąją atsakomybę ir bausmę.

Taigi remiantis Lietuvos teismų praktika ir baudžiamosios teisės teorija, esminis požymis, pagal kurį galima atriboti piktnaudžiavimo nusikaltimą nuo kito teisės pažeidimo, yra didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui. Jeigu piktnaudžiavimas sukelia didelę žalą, tai yra nusikaltimas, jei ne – tai gali būti vertinama kaip drausminis nusižengimas arba administracinis teisės pažeidimas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI:

1. Piktnaudžiavimo padarinių požymių apibūdina trys elementai, subjektai, kuriems gali būti padaroma žala, žalos pobūdis ir žalos dydis.

2. Subjektų, kuriems gali būti padaroma žala, išvardijimas yra kazuistinio pobūdžio, sukelia daug neaiškumų ir yra nereikalingas. Autorius siūlo didelės žalos darymą valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo padarinių požymių supaprastinti atsisakant subjektų, kuriems gali būti padaroma žala, ir įtvirtinti kitokių padarinių požymių: *jeigu dėl to buvo padaryta didelė žala*.

3. Dėl piktnaudžiavimo padaroma žala gali būti turtinė, neturtinė ir fizinė.

4. Žalos dydis yra vertinamoji kategorija, kuri turi būti vertinama kiekvienu konkrečiu atveju remiantis teismų praktikoje ir baudžiamosios teisės teorijoje suformuluotais vertinimo kriterijais.

5. Didelė žala – vienintelis požymis, kuris leidžia atriboti piktnaudžiavimo nusikaltimą nuo kitų teisės pažeidimų. Tuo atveju, kai piktnaudžiavimo veiksmas žala nepadaroma arba ji nėra vertinama kaip didelė, veika turi būti vertinama kaip drausminis nusižengimas arba administracinis teisės pažeidimas.

LITERATŪRA

1. http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=1&metai=2005&menu=12&regionas=0&id3=1
2. **Pakštaitis L.** Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė/ LTU. – Vilnius, 2004.
3. **Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J.** Tarptautinės organizacijos. – Vilnius: Justitia, 2001.
4. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis kasacinėje byloje 2K-512, 2004 m.
5. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis kasacinėje byloje 2K – 153, 2005 m.
6. **Fedosiuik O., Sinkevičius E.** Turto problema baudžiamojoje teisėje// Justitia. 1999. Nr. 5–6.
7. **Светлов А. Я.** Ответственность за должностные преступления. – Киев, 1978.
8. **Здравомыслов Б. В.** Должностные преступления: понятие и квалификация. – Москва, 1975.
9. **Jovaišas K.** Baudžiamųjų įstatymų komentaras. Nusikaltimai valstybės tarnybai // Teisės problemos. 1996. Nr. 1.
10. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis kasacinėje byloje 2K-7-638, 2005 m.
11. **Волженкин Б. В.** Служебные преступления. – Москва, 2000.
12. **Борзенкова Г. Н. Комиссарова В. С.** Курс уголовного права. Том 4. Особенная часть. – Москва, 2002.
13. **Уголовное право.** Часть общая. Часть особенная. Учебник под ред. Гаухмана Л. Д., Колодкина Л. М., Максимова С. В. – Москва, 1999.
14. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-81, 2003 m.
15. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-521, 1999 m.
16. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-564, 2004 m.
17. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-782, 2001m.
18. <http://www.tm.lt/Default.aspx?item=atsak&tid=5&kliid=849>
19. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-286, 2003 m.
20. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-220, 2004m.
21. **2002 m. liepos 15 d.** kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos vidaus tyrimų tarnybos tarnybinio tyrimo išvada dėl (duomenys neskelbtini) tardymo izoliatoriaus direktoriaus A. R. tarnybinio nusižengimo.
22. **Lietuvos Respublikos** viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, 1997 m. liepos 2 d. Nr. VIII-371// Valstybės žinios. 1997, Nr. 60–1659.
23. **Vyriausiojo administracinio teismo** nutartis H.A.K. administracinėje byloje nr. 1280(11), 2001 m.

**MAJOR HARM TO THE STATE,
INTERNATIONAL PUBLIC ORGANIZATION,
NATURAL OR LEGAL PERSON AS AN
ATTRIBUTE OF ABUSE OF OFFICE**

Tomas Girdenis *

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Abuse of Office is the main and the most characteristic legal norm of the XXXIII chapter, dedicated to criminal offences against public service and execution of public interests. According to the statistics of IT and Communications Department under supervision of Ministry of the Interior, made in year 2005, 64% of all registered criminal offences committed against public service and execution of public interests were abuse of office. Considering that major harm is the main attribute leading us to delimitate abuse of office as a criminal offence from other similar non-criminal offences, it is essential to understand the meaning of this attribute, especially when the attributes of abuse of office are not strictly defined nor in the Criminal Code nor in the practice of Lithuanian courts. So the article deals with the major harm to the state, international public organization, natural or legal person as an attribute of abuse of office according to the Article 228 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania.

Major harm as an attribute of abuse of power is described by subjects who sustain the harm, the varieties of harm and the magnitude of harm. The author defines the subjects who can sustain the harm – the state, international public organization, natural or legal person, criticizes the need of such a casuistic description of subjects who can suffer the harm made by the abuse of office and makes a suggestion of refinement of legal norm of abuse of office in the Criminal Code. In the article it is also discussed about the variety of major harm caused by the abuse of office. The author concludes that the harm caused by the abuse of office may occur as property harm, non-property harm and as physical harm. The magnitude of harm is an attribute that should be valued by the law enforcement agencies and by the court in each case separately. Making reference to different Lithuanian and Russian authors also to Lithuanian court practice (especially to the practice of the Supreme Court of Lithuania), the author formulates touchstones when the harm made by the abuse of office is considered major. The attribute of major harm enables law enforcement agencies and courts to delimitate abuse of office as a criminal offence according to Article 228 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania from other similar non-criminal offences when abuse of office takes place. In these cases when abuse of office makes no harm or the harm is not considered as major, such an abuse of office should be prosecuted as a disciplinary offence or in some particular cases as administrative offence. The author presents his own opinion on all the issues related to major harm as an attribute of an abuse of office as a criminal offence.

Keywords: abuse of office, exceed of powers, major harm.

---

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Criminal Law Department, Lecturer, Master in Law.